

A demokrácia ünneprendje

VISSZHANG - XLIX. évfolyam 44. szám, 2005. november 4.

Élénk figyelemmel követem Pető Iván és Bozóki András vitáját a köztársaság napjáról, úgy is, mint lehetséges érintett, tudniillik napjaimat azzal töltöm, hogy történelemórákra járok (Pető Iván: A Köztársaság napja?, ÉS, 2005/41.; Bozóki András: A köztársaság napjáról, komolyan, ÉS, 2005/43.).

A vita kérdéseket vet fel és szorongást okoz, mert attól félek, hogy egy szép - akár piros betűs - ünnep- vagy emléknappal gazdagodik naptárunk, ami miatt bokros teendőim is gyarapodnak. Ugyanis valakinek az iskolákban illő külsőségek között majd valamiféle emlékezést kell tartania.

Ki legyen az? Természetesen a magyar- vagy történelemtanár. Hiszen mi sem kötelezőbb, mint a rómaiak dicső republikanizmusa: *Salus rei publicae suprema lex esto!* Ez rendjén is volna, csak a burjánzó ünnepnapoktól - egyetértek Pető Ivánnal - nem lesz a szerény kohéziójú magyar társadalom nagyobb elkötelezettje a köztársaságnak. Ünnepeink elsekélyesedésére jó példa az idei október 23-a, ami vasárnap volt, s állítom, a társadalom felének sem esett le, hogy nem csak egy szimpla hétvégi pihenőnapról van szó. Hacsak a nagyobbik ellenzéki párt vezéreinek buta és korlátolt böffentéseire nem húzta össze a szemöldökét a politész (és nem idiotész) módon érző és gondolkodó állampolgár.

Bozóki András terjedelmes, konzekvens és meggyőzőnek szánt történelmi áttekintése sem villanyozott fel, bár a jó szándékot érteni vélem. Szerintem, ha megvalósul, nagy nyűg lesz ez a mindennapokban.

A minisztertől eltérően mérsékeltebb jelentőséget tulajdonítanak a republikanizmusnak történelmünkben. Az 1849-es trónfosztás után Magyarország király nélküli királyság lett, Kossuth egy amerikai típusú erős köztársasági elnöki hatalmat látott volna szívesen. Talán már ekkor elhatározta, hogy ő lesz a magyar Washington. Kérdés, hogy a nem erre szocializálódott nemességünk hosszú távon mit szolt volna hozzá. Az őszirózsás forradalom idején a köztársaság kierőszakolásában egy jelentéktelen köztársasági pártnak volt ugyan része, de ki merné állítani, hogy a *respublica* eszméje hegyeket mozgató energiákat hívott volna elő új állampolgáraiból. 1946 februárjában megint csak nem a republikánus éthosz motiválta a kommunista pártot a monarchia eltörlésében. A defenzívába szorított polgári, konzervatív erők már akkor szinte mukanni sem mertek. És akkor még nem is említettük a köztársaság védelméről szóló hírhedt törvényt (már egy hónappal a kikiáltás után elfogadták!), amelynek, mint tudjuk, kolosszális "érdemei" voltak a demokratikus pártok, intézmények felmorzsolásában, legeltökéltebb tagjaiknak ellehetetlenítésében, a politikából történő kiebrudalásában. 1989-ben én is ott voltam a téren, lelkesült tömeg fogadta a magyar republikanizmus régi harcosa, Szűrös Mátyás beszédét. Ilyenek a mi köztársasági tradícióink, illetve érzelmi aurájuk, kicsit a weimarihoz hasonlít a mi Magyar Köztársaságunk: köztársaságiak nélküli. A köztársaság sok polgárában óriási igény mutatkozik a vezérre, mint a falat kenyér, úgy hiányzik nekünk a tekintélyelvűség!

Az iskolákban a 2001-től működő holokauszt és kommunizmus áldozatainak emléknapjáról is vegyes benyomásaink vannak. Van, ahol kipipálják ezeket (rég, kádárista beidegződéssel), sokhelyütt lelkesedéssel készítenek műsorokat, kiállításokat, nézetnek filmeket. Néha úgy érzem, ezen erőfeszítésekbe fektetett energia nincs arányban a hozadékkal.

Ilyen okokra hivatkozva én Pető Iván nem túl emelkedett szkepszisét osztom a köztársaság napjának "bevezetésével" kapcsolatban. A társadalmak történetében a nagy napok egyszerűen megszületnek, vagy az emberek nagyon gyorsan felismerik a sorsfordító napok jelentőségét. Utólagosan, nevelő szándékkal létrehozni őket nem szerencsés.

Magyarországon a demokrácia mai ünneprendje egyébként is egy kicsit félresikerült, magán hordozza a rendszerváltó-rendszerváltoztató - ökümenikus jelleggel írom, hogy senki ne sértődjék meg - elitek megosztottságát, túlzott hajlamát a történelmi merengésre világos célképzetek nélkül.

Vegyünk sorra néhány ilyen össznépinek, társadalminak szánt jeles napot.

Az ünnepnapok, emléknapok jelentőségét a 90-es évek elején érezhette át a magyar közvélemény, amikor a Für Lajos-Raffay Ernő vezette minisztérium a honvédelem napját áttette szeptember 29-ről május 21-re, Buda 1849-es felszabadulásának napjára. Persze, ha egyáltalán szükség volt vagy van ilyen napra. A hadsereg szükséges rossz, nem születünk katonának, és hasonló közhelyeszerű igazságokat lehetne sorolni. Csak a polgári szabadságjogok védelme indokolja egy ármádia fenntartását, és az előbbieket fenyegető akár belső, akár külső veszély elhárításában kell egy demokratikus szellemű hadnak közbelépnie. Május 21-én Görgey beveszi Buda várát. Kétségtelen, nagy fegyvertény volt, de május 9-én I. Miklós már mindenki tudomására hozza, hogy császártársát kíséretében a bajban. Vagyis utólag, legalábbis a történelemórán már pontosan tudjuk, a szabadságharc sorsa megpecsételődött. Szeptember 29. - Pákozdi napja. Ennél szebb napot a fentebb említett feladat szimbolizálására ma sem tudok. Eldől a dilemma, a liberális nemesség vezényelte forradalom az áprilisi törvények (értsd: a polgári alkotmányosság) érdekében kardot ránt. Tehát nem Farkas Mihály névnapja ez, ahogyan akkoriban sugallta a Für Lajos-féle hadügy, hanem az, amiről a 90-es évek publicisztikai vitáiban Spiró György nagyon helyesen írta, azért, mert valakik mocskos kézzel áldoztak, attól még az oltár tiszta maradt. A csak azért is megváltoztatjuk jegyében Raffayék mégis május 21. mellett döntöttek. Nehogy már elvileg valami is jó legyen, ami a folytonosság jegyében továbbvihető. Azt főleg nem értettük akkor, hogyan kerülhetett a döntéshozók asztalára július 21., Nándorfehérvár 1456-os ostromának döntő napja. Egy polgári nemzet hadseregének napját hogyan lehet a magyar régiségbe visszavetíteni - felfoghatatlan volt. Mintha Franciaországban Martell Károly 732-es poitiers-i győzelmét ünnepelnék a francia fegyveres erők napjaként. Nándorfehérvárt ma Belgrádnak hívják és a velünk nem túl barátságos viszonyt ápoló Szerbia fővárosa, melynek lakói - 1991-92 körül is így gondoltam - a magyar kormány döntését véve csak még jobban gyűlölni fogják azt a régiót, ahol a sors akaratából élni kényszerülnek. Egyszóval narcisztikus tetszelgés a múltban, historizálgatunk. De hát ettől vagyunk közép-európai nemzet!

Arra is emlékezhetünk, hogy az első parlament viaskodott a kérdéssel, melyik nemzeti ünnepünk legyen a hivatalos állami ünnep. Március 15-e, augusztus 20-a és október 23-a volt a választék. Mint ahogy a címerválasztásnál is jellegzetes, hogy az MDF többségű parlament elvetette a Kossuth-címert, érthető volt augusztus 20-ának kanonizálása. Gerő András írta akkoriban egyik munkájában március idusáról: "A lefokozott ünnep". És milyen igaza volt! Gazdag történelmünkben szinte minden, ami jó és folytatható, az 1848-49-hez kötődik.

A kommunizmus áldozatainak emléknapjának megjelölése is érzésem szerint melléfogás. Horváth Béla javaslata átgondolatlan volt, kiszegza aktuálpolitikai célokat szolgált, amikor a parlament elé került. Egyértelmű volt, hogy a Pokorniék kidolgozta holokauszt-emléknapot akarja az akkor még kiszegza alvezérnek számító képviselő felülmúlni. 1947. február 25-én, fittyet hányva a törvényességnek, a szovjetek elhurcolják Kovács Bélát, a kiszegzapárt főtitkárát. 1955-ben tér haza a légerekből, 1956-ban Nagy Imre beveszi kormányába. És itt az emléknap kapcsán megjelenő Kovács Béla-életrajzok, - méltatások megszakadnak. A következő információ az, hogy viszonylag fiatalon a Szovjetunióban szerzett betegsége következtében 1959-ben meghalt. Mi történt 1956-tól 1959-ig? A Győriványi Sándor-féle kiszegzapárt-történet semmit nem ír Kovács Béla utolsó három évről. Az 56-os intézet multimédiás CD-jéről, illetve Vida István 1976-ban megjelent könyvéből (a kiszegzapárt 45 utáni koalíciós harcokban történt széthullásáról szól, mára egy kicsit szokatlan, archaikus modorban) informálódtam. November 4-e után Kovács Béla keresi a formális kapcsolatot Kádárékkal, segédkezik a mezőgazdaság szocialista átszervezésében és - horribile dictu - 1958 novemberében a Hazafias Népfrent listáján parlamenti képviselő lesz. 1958 novemberében, Nagy Imréék kivégzése után néhány hónappal! Képviselői munkáját már nem tudta ellátni elhatalmasodó betegsége miatt. A Vida-könyv lábjegyzetben azt is tudni véli, hogy

Kádár János gyásztáviratban fejezte ki részvétét a családnak. Senkinek nem lehet célja Kovács Béla emlékének bemaszatolása: nyolc év börtön, lágerélet először az ausztriai szovjet főhadiszálláson, majd az uráli, mordovai táborokban, megtörhetik az embert testileg-lelkileg, minek következtében a forradalom reménysugarának eltűnével beletörődhetett a megváltoztathatatlanba. Csak nekem, mint gyakorló történelemtanárnak elég nehéz érvelni a mártírúma mellett.

Mint iskolai megemlékezések szervezője mondom, hogy hagyományos nemzeti ünnepeink és emléknapjaink fénye is megkopik, és egyre nehezebb a múltat érvényessé és átélhetővé tenni diákjaink számára, hogy felfedezzék magukban nemzetük történetében az érzelmi azonosulási pontokat. Ezért kellett volna és kell még mindig körültekintőbben eljárni az új, demokratikus ünneprend kialakításával. Tudom, a leírtak alapján senki sem fog összetéveszteni a szabadságharc költőjével, de én félek a respublica napjától!

(Zárójeles megjegyzés: Bár nem vagyok polonista, Lengyelországban sem volt szerencsés az 1791. május 3-án elfogadott reformalkotmány napját nemzeti ünneppé tenni! Négy évvel később elvész a lengyel állam, e nap megjelölése azt a képzetet kelti, mintha az oligarchák uralta lengyel társadalom érett lett volna egy polgári alkotmány befogadására és működtetésére. Alaptalanul erősíti a kiválasztottság tudatát, azt a hamis gondolatot népszerűsíti, mintha Lengyelország a franciák utáni második forradalmi nemzete lenne Európának, és írott alkotmánya legalábbis a franciákéval egyidős!)

Peragovics Ferenc

történelemtanár, Esztergom